VOORWOORD

90 JAAR WT: VAN GROOT-NEDERLANDSE POËZIE TOT PERSOONSGEBONDEN AANGELEGENHEDEN

In de zomer van 1935 verscheen het eerste nummer van *Wetenschap in Vlaanderen*, het tijdschrift dat vanaf 1940 *Wetenschappelijke tijdingen* heette. *WT* viert dus zijn negentigste verjaardag in wat hopelijk opnieuw een heerlijke zomer wordt.[1] Bovendien werd het vijfenveertig jaar geleden, in de helft van zijn bestaan dus, getransformeerd van een tijdschrift ter bevordering van de vernederlandsing van de wetenschapsbeoefening in Vlaanderen tot een vaktijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging. We blijven in de loop van deze jaargang stilstaan bij deze getallensymboliek met een speciaal nummer over de toestand van het Nederlands vandaag in het Vlaamse hoger onderwijs en in Brussel. Het zal verschijnen als laatste nummer van deze jaargang.

Het onderhavige nummer bevat twee artikels die getuigen van het brede veld dat de geschiedenis van de Vlaamse beweging is. De jonge Nederlandse researchmasters – zo heet dat tegenwoordig in zowel de Nederlandse als Vlaamse universitaire context – Nederlandse literatuur en cultuur van de Universiteit Utrecht Iris Kater Mirsalari en Evi Dijcks belichten hoe in de anti-Belgische Groot-Nederlandse tijdschriften *Vlaanderen* (1922-1933) en *De Dietsche Gedachte* (1926-1941) poëzie werd ingezet om de Groot-Nederlandse natie te verbeelden in het jaar dat België luisterrijk zijn centenaire vierde. Het was voor de bladen een *"eeuwfeest der beschaming"*, ondanks het feit dat België op het punt stond eindelijk het Nederlands ten volle te erkennen als de taal van Vlaanderen. De geboorte van *WT* kan ook in dat licht beschouwd worden. Maar voor de Groot-Nederlandse spreekbuizen was het Nederlands de kern van een natie en dus moest België verdwijnen om Vlaanderen aan te hechten bij Nederland. Het Belgische eeuw-

1 Voor een geschiedenis van *WT*: F.-J. Verdoodt, *Ja, 1897 was inderdaad een heerlijk jaar. Maar wellicht wordt 2014 er ook zo een? De geschiedenis van een tijdschrift*, in: R. Van Cauwelaert & F.-J. Verdoodt (red.), *1897 was een heerlijk jaar. Een bloemlezing uit twintig jaar Wetenschappelijke tijdingen*, Kalmthout, 2014, pp. 11-41.

feest gaf aanleiding tot een explosie van Belgisch-nationalisme waarvan historiografen de vaandeldragers waren, zoals Els Witte aantoonde in haar magistrale boek over de historische representaties van 1830.[2] Ook dichters speelden een rol in de verbeelding van de natie en de metaforiek van poëzie is een vruchtbaar object voor historisch onderzoek naar de verbeelding van gemeenschappen zoals Kater Mirsalari en Dijcks terecht betogen. De vergelijking van het in Vlaanderen verschijnende *Vlaanderen* en het in Nederland uitgegeven *De Dietsche Gedachte* is in dat opzicht relevant door de verschillende context. De Vlamingen moesten zich losmaken van België terwijl de Nederlanders geen strijd hoefden te ontketenen tegen de eigen overheid. In de Vlaamse gedichten zijn ook de Belgischgezinde flaminganten kop van jut. Centraal in de poëzie staat de gedachte dat Groot-Nederland een natuurlijke door geschiedenis en taal verbonden etnie en België een onnatuurlijk en vijandige constructie is. Het gemeenschappelijke verleden wordt zeer vaak gethematiseerd en er is een duidelijke band met de Groot-Nederlandse historiografie die de strijd aanging met de Belgisch-nationalistische school onder de leiding van Henri Pirenne.

De afstand tussen Groot-Nederlandse poëtica en de materie van persoonsgebonden aangelegenheden kan moeilijk groter zijn. En toch is er een verband zoals blijkt uit het artikel van Mark Deweerdt. Hij is als politiek wetenschapper, gewezen journalist en raadgever-tekstschrijven van diverse Belgische premiers een kenner van de Belgische staatshervormingen. Hij gaat op zoek naar de oorsprong van het concept persoonsgebonden aangelegenheden dat essentieel was voor de staatsrechtelijke invulling van de Gemeenschappen die de vrucht waren van de eerste staatshervormingen. In de wetenschappelijke literatuur is daarover nauwelijks iets te vinden. Ook recente overzichten van de staatshervormingen – twee worden in dit nummer gerecenseerd – gaan eraan voorbij. Reeds in het Gemeenschapspact – de officiële naam van het veel bekendere ter ziele gegane Egmontpact – was er sprake van *"personaliseerbare aangelegenheden"* die zouden uitgeoefend worden door Gemeenschapsraden die de Cultuurraden van de eerste staatshervorming van 1970 vervingen. De staatshervorming van 1980 installeerde Gemeenschapsraden die bij decreet de *"persoonsgebonden aangelegenheden"* regelen. Daarmee is België het enige federale land ter wereld waar dit concept in de grondwet staat en richtinggevend is voor de staatsordening is. Maar wie heeft het bedacht? Daarover bestaan uiteenlopende versies. Via de bekende – maar door vele auteurs blijkbaar genegeerde – zesdelige boekenreeks *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden* van de Antwerpse Vlaamsgezinde CVP'er en geschiedschrijver Herman Todts[3], komt de auteur op het spoor van een zogeheten 'werkgroep gewestvorming' die door de minister voor de Hervorming der Instellingen Robert Vandekerckhove in 1974 werd geïnstalleerd met o.m. een aantal grondwetsspecialisten. Daar werd het concept voor het eerst geformuleerd om de gewestvorming gestalte te geven. Het zou met name voor de Brusselse gewestvorming een oplossing bieden doordat *"personaliseerbare"* zaken de bevoegdheid zouden worden van aparte subgewesten. Het idee werd opgepikt door

2 E. Witte, *Natievorming in België. Tweehonderd jaar historische representaties rond 1830*, Antwerpen, 2024.

3 H. Todts, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden. Kroniek van de Vlaamse beweging, 6 delen*, Leuven, 1961-1988.

het eerste Congres van de Brusselse Vlamingen in 1975 al werd daar de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap – opgericht na de staatshervorming van 1970 – gezien als het aangewezen wetgevend orgaan voor "*materies betrekking hebbend op de persoon*". Zo geraakte het begrip gelanceerd in de politiek-institutionele debatten die zouden uitmonden in het Gemeenschapspact en later in de tweede staatshervorming. Het leidde tot de oprichting van Gemeenschappen en tot de verzoening van het Vlaamse model van tweeledig federalisme en het Waals-Franstalige model van drieledig federalisme. Het droeg bij tot de deblokkering van de Brusselse knoop in de staatshervormingen omdat het bescherming bood aan de Brusselse Vlamingen zonder de Brusselse gewestvorming bevoegd voor plaats- of grondgebonden materies in de weg te lopen. Finaal heeft het conflicterende processen van natievorming helpen pacificeren. Allicht tot postume spijt van René De Clercq die tachtig jaar voor de oprichting van de Vlaamse Gemeenschap en honderd jaar na het ontstaan van België in zijn door *De Dietsche Gedachte* gepubliceerde '*Een eeuwfeest*' dichtte: "*Wij, Vlamingen, wij haten / den slechtsten staat der staten, / die 't beste volk geschonden heeft / en honderd jaar van leugen leeft. / Wij Vlamingen, bevechten den roover onzer rechten, / die 't schijnbeeld van een natie stal / en nooit een natie worden zal.*"

Bruno De Wever, hoofdredacteur